

Enskild motion

Motion till riksdagen: 2014/15:532

av Maria Abrahamsson (M)

Försöksverksamhet med tv-sända rättegångar

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en försöksverksamhet med tv-sända rättegångar.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att avskaffa det generella fotograferingsförbudet i våra domstolar.

Motivering

För mig är det självklart att en offentlig rättegång ska kunna följas av alla som vill följa den. Lika självklart är det att den personliga integriteten inte får offras på offentlighetens altare eller att rättssäkerheten och kvaliteten i domstolarnas dömande får stryka på foten.

Med detta sagt: ett praktiskt hinder för principen om öppenhet i våra domstolar är att bara ett begränsat antal åhörare får plats i rättssalen. I mål som väcker stort allmänintresse räcker som regel åhörarplatserna inte till. I uppmärksammade fall får övriga intresserade – landsortsmedier och andra – nöja sig med riksmediernas ofta filtrerade och vinklade rapportering.

Bristen på öppenhet i våra domstolar är på så sätt inte bara ett demokratiproblem genom att delar av Mediesveriges rapportering riskerar att stängas ute. Bristen på öppenhet går också på tvärs med Sveriges långa tradition av öppenhet och insyn i myndighetsutövningen.

Öppenheten i våra domstolar regleras i 5 kap 1 § rättegångsbalken, som säger att en förhandling vid domstol ska vara offentlig. Allt för att medborgarna ska kunna värdera och granska hur domstolarna använder sina maktbefogenheter, vilka ger dem rätt att besluta om tvångsåtgärder och ytterst döma till livstids fängelse samt även på andra sätt djupt ingripa i människors liv.

Det effektivaste sättet för statsmakterna att garantera medborgarna verklig insyn i den dömande verksamheten är att tillåta tv-sända rättegångar. Frågan om en rättegång ska tv-sändas eller inte blir med mitt förslag en uppgift för domstolarna att avgöra från fall till fall. Även med en möjlighet att tv-sända rättegångar skulle det alltså vara helt i sin ordning att medier och allmänhet precis som i dag tvingas lämna rättsalen när obduktionsprotokoll presenteras eller när det hålls integritetskänsliga förhör med brottsoffer.

För att tv-sända rättegångar ska kunna bli verklighet i svenska domstolar måste det generella fotograferingsförbudet i 5 kap. 9 § rättegångsbalken upphävas. Förbudet var ifrågasatt redan när det infördes för snart 70 år sedan. Motivet då var att den tidens fotoblixtar orsakade rök och knallar som kunde störa rättegången. Vidare antogs fotograferandet orsaka den åtalade onödigt lidande. Inte heller det motivet är i vår tid relevant, eftersom domstolarna i varje särskilt fall ska kunna avgöra om rättegången helt, delvis eller inte alls ska tv-sändas.

Rättegångsbalkens fotograferingsförbud har redan luckrats upp genom reformen ”En modernare rättegång” (EMR). Sedan 2008 tas ljud och bild upp på band från förhandlingarna i framför allt tingsrätterna. Upptagningarna finns tillgängliga i digital form, och det tog inte lång tid innan en av parterna i ett mål lade ut tingsrättens filmade förhör med honom själv på nätet. Faktum är att en mängd bild- och ljudupptagningar från rättegångsförhör med åtalade och andra sedan årtal kan beskådas på Youtube. Det är bara att googla på exempelvis ”rättegång – JAS-plan – och avrusta” för att få den saken bekräftad. Fotoförbudet i våra domstolar har i detta och många andra fall redan satts ur spel.

Det är inte givet att varje tv-sänd rättegång skulle stärka förtroendet för rättsväsendet. Om domare, nämndemän, advokater och åklagare missköter sig under rättegången blir resultatet snarast det motsatta. I så fall är det naturligtvis bra att missförhållandena avslöjas. Den ökade mediala uppmärksamhet som en tv-sänd rättegång kan förväntas ge skulle alltså kunna innebära en skärpning och kvalitetshöjning hos rättsväsendets

aktörer, till fromma för rättssäkerheten, målets utredning, de rättssökande parterna och allmänhetens förtroende för domstolarnas rättsskipning.

Den vanligaste invändningen mot tv-sända rättegångar är att målsägande och vittnen skulle påverkas så negativt att de lämnar en sämre berättelse och därmed försvårar utredningen i målet. Den risken finns. Men samma risk finns under alla förhållanden på grund av den anspänning som en rättegång normalt innebär för en person som under hot om vite och polishämtning blir kallad att infinna sig i domstol. I sammanhanget kan nämnas att vid utvärderingar av EMR-reformen har det visat sig vara mycket ovanligt att någon part vägrar att medverka vid förhör därför att förhöret spelas in med både ljud och bild.

Det bör understrykas att om en domstol i något fall bedömer att en tv-sändning av rättegången påtagligt skulle försvåra utredningen av saken, då ska domstolen alltid kunna besluta att förhöret inte ska tv-sändas – precis som är fallet med dagens system med filmupptagningar i underrätterna enligt EMR. Likaså ska möjligheten att hålla förhandlingar bakom stängda dörrar finnas kvar precis som i dag även om fotoförbudet mjukas upp.

Ett annat skäl som brukar åberopas mot tv-sända rättegångar är risken att kränkande eller brottsliga uttalanden offentliggörs via tv-mediet. Inte heller det argumentet väger särskilt tungt. Skulle domstolen bedöma att det finns en sådan risk finns redan tekniska möjligheter att tv-sända med tidsfördröjning så att de förgripliga uttalandena kan blockeras. Problematiken är dessutom inte ny. Vid radiosända inslag från rättegångar finns redan i dag samma risk, vilket inte har medfört några större hanteringssvårigheter för vare sig Sveriges Radio, domstolar eller parter.

Den som ändå tvivlar på värdet av att åtminstone försöksvis avskaffa fotoförbudet och tillåta tv-sända rättegångar bör beakta att denna variant av insyn och offentlighet fungerar utmärkt på andra håll i världen. Till och med i vårt nära grannskap uppfattas tv-sändningar av rättegångar om ett naturligt inslag i ett demokratiskt samhälle. Exempelvis kan inspiration hämtas bland annat från Oslo tingsrätts tv-sändning av Breivikrättegången och från Krigsförbrytartribunalen i Haags tv-sända förhandlingar mot misstänkta krigsförbrytare. Även i grannländerna Finland och Danmark finns möjlighet att tv-sända rättegångar.

En utredning bör därför få i uppdrag att föreslå lagändringar i linje med vad som anförs i motionen.

Maria Abrahamsson (M)